

ŽENY BEZ TRÓNU

Mgr. Zdenka Bencúrová (eds.)

**Centrum pre religionistiku a historické štúdiá
Košice 2019**

Publikáciu z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

Ženy bez trónu

Zostavila: Mgr. Zdenka Bencúrová

© Katarína Hromuláková, Marta Dobrotková, Renáta Kočišová,
Miroslav Kleban, Anett Ogoljuk-Berzsenyi, Monika Bodnár,
Luciána Hoptová, Zsófia Mlakár, Éva Gyulai, Tibor Kőmíves,
Miroslava Gallová

Všetky práva vyhradené. Túto knihu alebo jej časti nemožno reprodukovať, ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľa práv! Názory autorov štúdií neodzrkadľujú nevyhnutne názory editorov publikácie. Výhradnú zodpovednosť za obsah príspevkov v publikácii nesú autori príspevkov.

Vydal: Centrum pre religionistiku a historické štúdiá
Košice, 2019

ISBN 978 - 80 - 973279 - 0 - 3

OBSAH

Zdenka Bencúrová: Úvodná kapitola	9
Žena ako svätica	17
Katarína Hromuláková: Zita Bourbonsko-Parmská a aspekty procesu jej beatifikácie.....	19
Ženy ako organizátorky verejného života	47
Marta Dobrotková: Výnimočné osobnosti slovenského spolku Živena v USA na sklonku 19. a začiatku 20. storočia.....	49
Žena ako umelkyňa	73
Renáta Kočišová: Lyrický soprán Márie Moyzesovej a jej koncertné a divadelné vystúpenia vo východoslovenských mestách.....	75
Miroslav Kleban: Helena (Olena) Mondičová – „Prvá rusínska sochárka“	97
Anett Ogoljuk-Berzsenyi: Female collectors and collections in Hungary under Maria Theresa	119

Žena ako spisovateľka 143

Monika Bodnár: „Milostivá pani“ z Turne. Život a dielo spisovateľky a redaktorky Márie Bartóky, manželky Gaspara Péchyho 145

Luciána Hoptová: Bez občianstva. Tragický osud Larysy Henijuš 163

Zsafia Mlakár: S perom a varechou. Kamilla Borosnyay (1846 – 1916), manželka prírodovedca a politika Ottóa Hermana 181

Éva Gyulai, Tibor Kőmíves: „Eine Wienerin dans toute la force du terme“: spisovateľka Terézia Pulszky, rodená Walterová (1819 – 1866) 199

Žena ako udržiavateľka rodu 221

Miroslava Gallová: Testamenty Žofie Beczovej ako pramene poznania jej života 223

Resumé..... 243

Luciána Hoptová

**Bez občianstva.
Tragický osud Larysy Henijuš³³¹**

„Nový domov“, takéto označenie dali Československej republike bieloruskí emigranti, ktorí na jej územie prichádzali pod vplyvom nepokojných udalostí vo svojej domovine. Československá republika bola pre nich veľmi atraktívna. Išlo o slovanský štát, ktorý udržiaval kontakty s bieloruským prostredím už od čias pôsobenia bieloruského vzdelanca Francyska Skarynu³³² v Prahe začiatkom 16. storočia, ale predovšetkým pre skutočnosť, že Československá republika v medzivojnovom období predstavovala jeden z mála štátov, ktorý sa rozhodol nezištne prijať emigrantov z bývalého cárskeho Ruska a poskytnúť im morálnu i materiálnu podporu a pomoc. Bieloruskí emigranti, z ktorých prevažnú väčšinu tvorili študenti, nielenže mohli v Československu slobodne študovať, vyjadrovať svoje myšlienky, verejne oslavovať svoje národné sviatky, ale disponovali taktiež právom slobodne zakladať si spolky a vydávať a časopisy.³³³ Svoj „nový domov“

³³¹ Štúdia vznikla v rámci projektu VEGA 1/0672/16 – *Život emigrantov z Ruska na území Protektorátu Čechy a Morava a v Slovenskej republike (1939 – 1945)*.

³³² Francysk Skaryna (okolo 1490 – okolo 1551) – bieloruský vzdelanec, lekár, ako prvý preložil Bibliu do starobieloruštiny.

³³³ Bližšie o bieloruskej emigrácii v medzivojnovom Československu pozri napríklad:

tu tak našli stovky Bielorusov. A na istý čas aj bieloruská poetka Larysa Henijuš, ktorá v podmienkach nemeckej okupácie Československa rozvinula svoj literárny talent.

Larysa Henijuš.
Zdroj: Národní archiv, Praha.

Larysa Henijuš,³³⁴ rod. Miklaševič, sa narodila 27. júla 1910 v bieloruskej obci Žlobovci (v súčasnosti Volkovysskij okres, Grodnenská oblasť) v mnohopočetnej rodine ako najstaršia dcéra Antona Pavloviča Miklaševiča a Alexandry Vasilevny.³³⁵

HLAVÁČEK, P. a P. KOTAU. *Bělorusko mimo Bělorusko. Běloruští intelektuálové v meziválečném Československu*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2016. 146 s.; HOPTOVÁ, L. *Bieloruská emigrácia na území Československa (1918 – 1945)*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2017. 144 s.; KOLENOVSKÁ, D. a M. PLAVEC. *Běloruská emigrace v meziválečném Československu. Studie a dokumenty. Sociopolitický aspekt*. Praha: Karolinum, 2017. 288 s.

³³⁴ V archívnych materiáloch a literatúre je možné nájsť aj varianty Larisa Henijušová/ Genijuš/ Geniuš/ Genijušová.

³³⁵ Národní archiv, Praha. Fond: Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941 – 1950, kar. 2475, sig. G 310/8.

СПОВЕДЗЬ

Ларыса
ГЕНІЮШ

Рамäti Larysy Henijuš – Споведзь.
Zdroj: archív autorky.

Základné vzdelanie získala Larysa na poľskej škole v obci Gudzievičy, nakoľko v tom čase v Západnom Bielorusku, ktoré sa stalo v marci 1921 súčasťou Poľska, bieloruské školy neexistovali.³³⁶ Následne vyštudovala Larysa poľské humanistické gymnázium vo Volkovyskove, ktoré ukončila v roku 1928. Počas svojich študijných rokov, aj napriek silnejúcej polonizácii, sa zoznámila so svetovou (anglickou a škandinávskou), ale i bieloruskou literatúrou, a začala aj sama písať svoje verše. Veľký vplyv na ňu mali, ako neskôr uviedla vo svojich pamätiach,³³⁷ práce bieloruského básnika Janka Kupaly³³⁸, ktoré jej podaroval jej budúci manžel Janka Henijuš.³³⁹

So svojím budúcim manželom sa Larysa zoznámila v čase, keď bol Janka ešte študentom lekárskej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe.³⁴⁰ Ešte pred dokončením vysokoškolského štúdia si Janka vzal Larysu za svoju zákonnú manželku. Manželstvo bolo uzavreté 3. februára 1935.³⁴¹ Samotná Larysa

³³⁶ Bližšie o vývoji v Bielorusku v medzivojnovom období pozri napríklad: КРУТАЛЕВИЧ, В. А. *На путях самоопределения: БНР – БССР – РБ*. Минск: Право и экономика, 1995. 139 с.; КРУТАЛЕВИЧ, В. А. *История Беларуси : становление национальной державности (1917 – 1922 гг.)*. Минск: Право и экономика, 1999. 385 с.; КРИШТАПОВИЧ, Л. и А. ФИЛИППОВ. *БССР и Западная Белоруссия 1919 – 1939 гг.* Москва: Книжный мир, 2017. 192 с.; GORBUNOV, T. S. *Sjednocení běloruského národa v jednotném sovětském socialistickém státě*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1951. 318 s.; a iné.

³³⁷ O svojom živote napísala Larysa Henijuš pamäti. Začala ich písať v pracovnom tábore, poznámkovito a tajne. Krátko pred svojou smrťou ich Larysa uložila u svojho priateľa spisovateľa Michasa Čarňavského, ktorému povedala: „Robte s tým, čo chcete. Ja Vám verím...“ Rukopis nemal názov a nebol ani zredigovaný. Poetka netvorila umelecké dielo, chcela len rozpovedať „ako to všetko naozaj bolo, otvoriť ubolenú dušu.“ Názov *Споведзь* (*Sposed'*) dal po prečítaní pamätí Janka Sipakov, spolupracovník časopisu *Mladost'*, v ktorom boli pamäti publikované prvýkrát v roku 1990. Ako samostatná publikácia pod názvom *Споведзь* vyšli pamäti v roku 1993. In LIASHUK, V. *Bieloruská emigrácia v Československu podľa knihy spomienok Larysy Henijuš. Sposed'*, s. 102.

³³⁸ Janka Kupala (1882 – 1942) – bieloruský básnik a spisovateľ, ktorý písal svoje práce v bieloruskom jazyku a ich ústrednou témou bolo Bielorusko a jeho kultúra. V roku 1935 navštívil spolu s ďalšími bieloruskými spisovateľmi Slovensko. O jeho pobyte na Slovensku bližšie pozri: ТРУС, М. *Янка Купала ў Славакіі*. Мінск: Рэдакцыя часопіса „Роднае слова“, 2012. 176 с.

³³⁹ V archívnych materiáloch a literatúre je možné nájsť aj varianty Jan/ Ivan Genijuš.

³⁴⁰ Janka Henijuš, ktorý sa narodil 24. februára 1902 v obci Krynki, bol na štúdiá do Československej republiky vyslaný Bieloruskou školskou radou so sídlom vo Vilne v roku 1922.

³⁴¹ Národní archiv, Praha. Fond: Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941 –

o svojom manželovi vo svojich pamätiach napísala, že Janka bol ideál Bielorusa a zodpovedal jej dievčenským predstavám. „Žil a študoval kdesi v Československu mladý Bielorus, ktorého mi nie celkom slepý osud určil za môjho druha a manžela.“³⁴²

Po uzatvorení manželstva pobývali novomanželia v obci Zel'va u rodičov Janka. Počas pobytu v Zel've Janka zoznámil svoju manželku s dielami ďalších bieloruských literátov, ktorých Larysa zatiaľ nepoznala. „Muž je veľmi láskavý, snaží sa mi predstaviť bieloruskú literatúru, ktorú nie veľmi poznám...“³⁴³

Koniec roka 1935 priniesol manželom aj dôležité zmeny. 21. októbra 1935 sa im narodil ich jediný syn Jurka³⁴⁴ a zároveň Janka konečne získal povolenie opustiť Zel'vu a vycestovať do Československej republiky, aby vykonal štátne záverečné skúšky.

Rodina Henijušových.

Zdroj: Белорусский документационный центр

1950, kar. 2475, sig.G 310/8.

³⁴² ГЕНИЮШ, Л. *Сповідзь*, с. 10.

³⁴³ ГЕНИЮШ, Л. *Сповідзь*, с. 16.

³⁴⁴ Národní archiv, Praha. Fond: Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941 – 1950, kar. 2475, sig. G 310/8.